Нѣколко древни надписи намѣрени въ България.

Съобщава В. Добруски.

Читателитѣ на „Период. Списание“ нѣколко пѫти имахѫ възможность да се запознаѭтъ съ древната история и география на България именно въ статиитѣ на Д-ръ К. Иречекъ публикувани въ списанието подъ заглавие „Приложения къмъ антическата епиграфика и география на България“ както и въ „Пѫтни бѣлѣжки за Срѣдна-Гора и Родопски планини[1].“ Тѣзи статии обаче обнематъ само една часть отъ богатитѣ изслѣдвания на Д-ръ К. Иречекъ, както виждаме отъ новата обширна статия, която той публиковалъ въ Виенското Периодическо Списание „Archaeologisch-Epigraphische Mittheilungen aus Oesterreich“ 1887. стр. 43—208 подъ заглавие „Archaeologische Fragmente aus Bulgarien.“ Статията обясняватъ двѣ археологически карти на западна и източна България.

Материялътъ е раздѣленъ на 4 части: I. Dacia mediterranea. Тукъ се описватъ окрѫзитѣ Софийски, Кюстендилски и Тѫрнски, които въ 4. стол. сл. Р. Х. сѫ съставлявали Dacia mediterranea съ главни градове Serdica (Срѣдецъ), Naissus (Нишъ) и Pautalia (Кюстендилъ). II. часть расправя за стари рудници. III. часть за римски пѫтища. IV. ч. описва Черноморски области и Източния Балканъ.

Като допълнение къмъ епиграфическитѣ материяли на България съобщавамъ по́-долу нѣколко неиздадени до сега надписи, които намѣрихъ въ България.

1.

На западната страна отъ с. Катунско Конаре, което лежи 10 километра на истокъ отъ Пловдивъ и близу до

---

[1]) Период. Списание на Бълг. Книж. Друж. въ Срѣдецъ кн. II. стр. 28- 69: Приложения къмъ антическата епиграфика и география на България и кн. VIII—XI: Пѫтни бѣлѣжки за Срѣдна Гора и Родопскитѣ планини.

Сборникъ на римскитѣ надписи въ Тракия е издалъ Dumont Les inscriptions et monuments figurés de la Thrace Paris 1877.

една джбрава нарѣчена „Лангица" простиратъ се едни блатисти широки ливади, които само въ врѣме на лѣтни отави едвамъ сж достжпни. Всрѣдъ тѣзи ливади намѣрихъ камъкъ съ единъ доста добрѣ запазенъ надписъ. Паметникътъ е направенъ отъ червеникавъ мермеръ, горѣ украсенъ съ карнисъ и палмети въ кюшета. Основата му е потжнала въ блатото и заради това неможахъ да измѣрж височината. Надписътъ обнема плоскость отъ 0.61×0.71 ст. и цѣлъ се намира подъ водата, прѣзъ повърхностьта на която може да се чете като прѣзъ стъкло. Буквитѣ сж 25 м. м. високи. Надписътъ съдържа 9 реда както слѣдва[1]).

АГАΘΗΙ
ΕΠΙΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣΤΑΙΛΙΟΥΑΔΡΙ
ΑΝΟΥΑΝΤΟΝΕΙΝΟΥΚΑΙΣΑΡΟΣΣΕΒ
ΕΥΣΕΒΟΥΣΗΓΕΜΟΝΕΥΟΝΔΟΣΤΗΣ
ΘΡΑΚΩΝΕΠΑΡΧΕΙΑΣΤΙΙΟΥΛΙΟΥ
ΚΟΜΟΔΟΥΠΡΕΣΒΣΕΒΑΝΤΙΣΤΡΑ
ΤΗΓΟΥΟΡΟΙΧΟΡΤΟΚΟΠΙΩΝΦΥΛΗΣ
ΡΟΔΟΠΗΙΔΟΣΤΕΘΕΝΤΕΣΥΠΟΦΛ
ΣΚΕΛΗΤΟΣΚΡΙΤΟΥΚΑΙΟΡΟΘΕΤΟΥ.

Надписътъ се чете така: Ἀγαθῇ τύχῃ. Ἐπὶ αὐτοκράτορος Τ. Αἰλίου Ἀδριανοῦ Ἀντωνείνου Καίσαρος Σεβαστοῦ Εὐσεβοῦς ἡγεμονεύοντος τῆς Θρακῶν ἐπαρχείας Τι. Ἰουλίου Κομόδου πρεσβ(ευτοῦ) σεβ(αστοῦ) ἀντιστρατηγοῦ ὅροι χορτοκοπίων φυλῆς, Ῥοδοπηΐδος τεθέντες ὑπὸ Φλ(αβίου) Σκέλητος κριτοῦ καὶ ὁροθέτου[2]).

Отъ съдържанието излиза, че това е синоренъ камъкъ (латински lapis terminalis, cippus). Такива синорни камъни служили за означение граници (синори, гръцки ὅροι) на държавни, общински и частни недвижими имущества. Въ споменжтия надписъ се казва, че синори на ливадитѣ принадлежащи на φυλή Ῥοδοπηΐς (область или окржгъ Родопейда) сж били положени отъ измѣрвача Флавий Скелетъ въ врѣмето на Римскиятъ императоръ Антонинусъ Пиусъ (138—161 г. сл. Хр.), когато Титъ Юлий Коммодъ упра-

[1]) Въ оригинала нѣколко думи сж свързани.

[2]) Въ врѣме на самодържецъ Титъ Елий Адриянъ Антонинъ царь божественѣйший и благочестивий, когато Тракийската провинция управлявалъ Титъ Юлий Комодъ императорски легатъ проконсулъ бѣхж положени синори на ливадитѣ на окржгътъ Родопейда отъ сждията измѣрвача Флавий Скелетъ.

вляваль Тракия като legatus Augusti propraetore (ἀντιστρα-τηγός — губернаторъ). Името на сѫщия губернаторъ четемъ у Dumont Les inscriptions et monuments figurés de la Thrace page 75., нъ непълно.

2.

Уломъкъ отъ единъ камъкъ намѣренъ въ калдъръма на пѫтя, който води отъ Пловдивъ за село Царацово. Надписътъ съдържа 5 реда:

ΝΟΝΚΑΙΣΑΡΑΣΕ
ΒΑΣΤΟΝΓΕΡΜΑΝΙ
ΚΟΝΔΑΚΙΚΟΝ
Π.ΚΛΑΥΔΙΟΣΠΟΛΕ
ΜΑΡΧΟΣΑΡΧΙΕΡΕΥΣ.

Надписътъ се чете така: (Τραια)νὸν Καίσαρα Σεβαστὸν Γερμανικὸν Δακικὸν . . . . Π. Κλαύδιος πολέμαρχος ἀρχιερεύς.

Надписътъ е отъ врѣмето на царя Траяна (98—117).

3.

Въ втората книжка на Периодическото Списание стр. 43 и с. Д-ръ К. Иречекъ като расправя за останцитѣ на римскиятъ пѫть между селата Чакарларъ и Сарж-Смайлъ, Чирпанска околия, казва: „Между Чакарларъ и Сарж-Смайлъ има основи на едно четвъртисто укрѣпление съ множество дѣлани камънье и тухли, отломъци отъ стълпове съ надписи, гробове и др. Турцитѣ наричатъ това мѣсто Хисаръ-Касаба.“ Въ сѫщо врѣме споменува за единъ почупенъ камъкъ съ надписъ, ископанъ 1870 г. върху нивитѣ на Чакарларъ. Споредъ думитѣ на Г-на Иречека „началото на надписа показвало къмъ едно доста любопитно съдържание. И дѣйствително селото Чакарларъ е едно много важно мѣсто въ археологическо отношение. Както самото село, така и нáй-близката му околность сѫ пълни съ слѣди на древноста. На едно пространство, което захваща около 100 уврата нивя, излизатъ на явѣ дѣлани камънье, зидове, тухли, отломъци отъ колонни и римски монети. Нъ отъ всичко нáй-важенъ е паметникътъ, които се намира на една нива въ с. Чакарларъ. Паметникътъ е издѣланъ отъ бѣлъ мермеръ. Височината му е 1.16 м., ширината 1.13 м.;

надписътъ захваща плоскость отъ 0.89×0.55 м. Отъ 1—7 реда буквитѣ сѫ 3 с. м. вис. отъ 8—11 реда 1½ с. м. а пъкъ останѫлитѣ отъ 12—14 р. само 1 с. м. Горната часть на камъка има форма на триѫгълникъ съ „tympanon“ (крѫглесто украшение) и стрѣла въ срѣдата и палметти въ кюшета. Селянетѣ въ Чакарларъ мислили, че въ камъка се крие голѣмо имание и го разцѣпили, съ което надписътъ много се поврѣдилъ. Отцѣпената часть до днесъ си стои заровена въ земята.

Съдържанието на надписа е много важно, защото отъ него се научаваме точно за основанието на римски градъ *Pizus* въ врѣмето на римски царь Септимий Северъ, който се споменува въ римскитѣ итинерарни (карти). Освѣнъ това четѫтъ се въ надписа имена на двѣ Тракийски села, както и имената на нѣколко лица съ тракийски и римски названия, подобни на онѣзи, които се срѣщатъ въ надписитѣ на близката Berhoea (Стара Загора).[1]

Надписътъ се пада въ 202 год. сл. Хр.; въ четвъртия редъ исчукано е името на императора Гета.

ΑΓΑΘΗΙ ΤΥΧΗΙ[2]

ΠΕΡΤΗΣ ΤΩΝΜΕΓΙΣΤΩΝΑΥΤΟΚΡΑ
ΤΟΡΩΝ. Λ. ΣΕΠΤΙΜΙΟΥΣΕΟΥΗΡΟΥΠΕΡΤΙΝΑΚΟΣΚΑΙΜ. ΑΥΡΗ
ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΥΣΕΒΒ ... ΚΑΙ
ΙΟΥΛΙΑΣΔΟΜΝΗΣΜΗΤΡΟΣΚΑΣΤΡΩΝΝΕΙΚΗΣΚΑΙΑΙΩΝΙΟΥ
ΔΙΑΜΟΝΗΣΚΑΙΤΟΥΣΥΝΠΑΝΤΟΣΑΥΤΩΝΟΙΚΟΥΚΑΙΙΕΡΑΣΣΥΝ
ΚΛΗΤΟΥΚΑΙΔΗΜΟΥΤΟΥΡΩΜΑΙΩΝΚΑΠΕΡΩΝΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΟΝ
ΕΚΤΙΣΘΗΚΑΤΑΔΩΡΕΑΝΤΩΝΚΥΡΙΩΝΕΝΠΟΡΙΟΝΠΙΖΟΣΕΠΙ
ΠΑΤΩΝΤΩΝΚΥΡΙΩΝΑΥΤΟΚΡΑΤΩΝΛ.ΣΕΠ.ΣΕΟΥΗΡΟΥΠΕΡ
ΤΙΝΑΚΟΣΚΑΙΜ.ΑΥΡ.ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΥΣΕΒΒΚΑΙΜΕΤΩΙΚΙΣΑΝΕΙΣΑΥΤΟ
... ΟΙΥΠΟΤΕΤΑΙΜΕΝΟΙ ... ΟΙΚΗΤΟΡΕΣ
ΑΡΧΗΛΑΟΣΑΚΥΛΟΥ
ΚΩΜΗΣΣΚΕΛΑΒΡΙΗΣΚΩΜΗΣΣΚΕΠΤΩΝ ... ΓΕΝΙΚΙΝ ... ΕΑΟΥΛΟΥΟΜΑΝΤΩΝΙΠΑΝΤΩΝΙΟΥ
ΒΥΖΗΣΜΟΥΚΑΤΡΑΛΕΟΣΚΕΛΣΟΣΔΑΛΗΠΟΡΕΟΣ ... ΕΚΟΥΟΡΕΤΟΥΑΛΕΡΙΟΣΡΟΥΦΟΣ
ΙΥ ΜΟΥΚΑΤΡΑΛΙΣΒΟΣΕΟ-ΔΟΛΗΣΑ ... ΜΟΥΚΙΑΝΟΣΜΟΥΚΑΠΟΡΕΟΣ
ΜΟΥ ... ΓΑΠΕΛΡΣΤ ... ΜΟΥΚΙΑΝΟΣΑΚΥΛΟΥ
ΛΙΣΟΥΑΛΕΝΤΟΣ
ΟΥΦΟΣΚΟΥ

---

[1]) **Първа часть на този надписъ до думата Pizus обнародвахъ прѣди три години въ Пловдивски вѣстникъ „Марица“ бр. 729.; освѣнъ това съобщихъ прѣписъ на надписа съ описанието му на Г-на Иречека, който го е публикувалъ въ приведената вече статия въ Archeologisch-Epigraphische Mittheilungen aus Oesterreich страница 95—96.**

[2]) **Въ оригинала много букви сѫ свързани и заради това този прѣписъ не-прѣдставлява вѣренъ снимъкъ на надписа.**

Надписътъ гласи: Ἀγαθῇ τύχῃ. Ὑπὲρ τῆς τῶν μεγίστων καὶ θειοτάτων αὐτοκρατόρων Λ. Σεπτιμίου Σεουήρου Περτίνακος καὶ Μ. Αὐρη (Λίου) Ἀντωνείνου Σεβ(αστῶν) [κ(αὶ) Π. Σεπτιμίου Γέτα Καίσαρος] κ(αὶ) Ἰουλίας Δόμνης μητρὸς κάστρων νείκης καὶ αἰωνίου διαμονῆς καὶ τοῦ σύμπαντος αὐτῶν οἴκου καὶ ἱερᾶς συγκλήτου καὶ δήμου τῶν Ῥωμαίων καὶ ἱερῶν στρατευμάτων ἐκτίσθη ἐνπόριον Πιζος ἐπὶ ὑπάτων τῶν κυρίων αὐτοκρατόρων Λ. Σεπ(τιμίου) Σεουήρου Περτίνακος κ(αὶ) Μ. Αὐρ(ηλίου) Ἀντωνείνου Σεβ(αστῶν) καὶ μετῴκισαν εἰς αὐτὸ οἱ ὑποτεταγμένοι.

Пó-нататъкъ забѣлѣжени сѫ въ надписа поданици (οἱ ὑποτεταγμέμοι), които сѫ се прѣселили въ новооснованиятъ градъ, нъ тази часть на надписа както казахъ пó-горѣ, е доста поврѣдена и неясна. Ясно се чете името Ἀρχέλαος Ἀκύλου и имена на двѣ тракийски села: Κώμης Σκελαβρίης, Κώμης Σκεπτῶν. Пó-послѣ слѣдватъ имената: (Βύζης Μουκατράλεος, Κέλσος Δαληπόρεος, ... , Οὐαλέριος Ῥοῦφος, ... Μουκάτραλις Βος . . . , Δόλης Ἀ . . . . , Μουκιανὸς Μουκαπόρεος, ... Μουκιανὸς Ἀκύλου, . . . Λις Οὐάλεντος, ου Φέζου.

Самиятъ надписъ нáй-положително рѣшава въпроса за римскиятъ пѫть въ Тракия; именно заради *откритието на този надписъ имахме пълно право да кажемъ, че градъ Пизусъ се е намиралъ на сѣверната страна отъ р. Марица и слѣдователно, че прѣзъ тамъ е вървѣла главната линия на римскиятъ пѫть въ Тракия, както го описва Tabula Peutingeriana.*[1])

Освѣнъ поменѫтия паметникъ намиратъ се въ Чакърларъ още два надписа, които сѫ били употрѣбени за надгробни камъни въ турскитѣ гробища. Единиятъ надписъ е издълбанъ на една испочупена колонна (0.95 м. висока съ диаметръ 0.82 м.) и доволно поврѣденъ, тѫй щото само нѣкои думи ясно се четѫтъ. Надписътъ има слѣдующитѣ 8 реда.

ΑΓΑΘΗΙ ΤΥΧΗΙ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙ
Μ.ΑΥΡΗΛΙΩ
[illegible]
ΝΟΥ . . . ΓΩΘΕΟΥΣΕΟΥΗΡΟΥΕΝ
ΗΤΡΑΙΑΝΕΩΝΤΑΙΕΡΕΙΑ
ΗΓΕΜΟΝΕΥΟΝΤΟΣ ΤΗΣ ΘΡΑΚ
ΡΟΥΦΕΙ

[1]) Вижъ книгата Вл. и К. Шкорпилъ Бѣлѣжки върху археологическитѣ изслѣдвания, особенно послѣднитѣ двѣ страници: Отговоръ и пр.

т. е. Ἀγαθῇ τύχῃ. Αὐτοκράτορι Μ. Αὐρηλίῳ . . . νου . . . Θεοῦ Σεουήρου ἡ Τραιανέων τὰ ἱέρεια . . . ἡγεμονέυοντας τῆς Θρακ(ῶν) ἐπαρχείας) . . . . Ρουφει . . . .[1])

Ἡ Τραιανέων πόλις вѣроятно означава градъ Berrhoca (Стара Загора), защото извѣстно е, че въ врѣмето на императора Траяна много градове получили почетна титла Ulpia Traiana, и по гръцки жителитѣ имъ се нарѣкли Τραιανεῖς. Сѫщиятъ прѣкоръ мислѭ че трѣбва да се допълни въ надписа съобщенъ у Дюмона подъ No. 61 d. pag. 30; въ поменѫтия надписъ, въ който се чете името на царя М. Антонина Гордияна и на легата Каттия Целера, подиръ думитѣ ἡ βουλὴ καὶ ὁ Λάμπρότατος δῆμος вѣроятно е слѣдвала думата: Τραιανέων.

Третия надписъ, който се намира тѫй сѫщо въ Чакарларскитѣ турски гробища, е издълбанъ на единъ дългнестъ камъкъ (0.54 д., 0.42 ш.) и е доста поврѣденъ та и неясно се чете:

ΑΓΑΘΗΙ ΤΥΧΗΙ
ΣΙΠΑΙΑΙΜΠΙΖΗΝΕΡΟΙΝΤΑΛΚΗ
ΣΤΡΑΤΩΡΙΝΕΘΑΝ
ΕΥΞΑΜΕΝΟΥ ΠΗΚΟΥ

Отъ града Пизусъ отива стариятъ римски пѫть къмъ селата Гурбетъ и Акбунаръ. Въ послѣдньото село се намиратъ по чешмитѣ голѣми четвъртити камъни, за които приказватъ селянетѣ, че сѫ били донесени отъ Гурбетъ и Чакарларъ. А на истокъ отъ с. Акбунаръ на една възвишеность има развалини на една старинска крѣпость, нарѣчена Хассаръ. Развалинитѣ захващатъ пространство отъ 5 уврата нивя. Тукъ — тамѣ излизатъ на явѣ довари хорозанлии, до 3 м. дебели. Нѣма съмнѣние, че крѣпоста е служила за защита на римскиятъ друмъ, на когото слѣдитѣ се забѣлѣжватъ на 300 крачки разстояние отъ крѣпоста.

---

[1]) Въ надписа чете се името на императора Мархъ Аврелия (161—180 год. сл. Р. Хр.); освѣнъ това казва се въ надписа че градътъ „ἡ Τραιανέων πόλις“ е поставилъ светилище? (храмъ); името на тогавашния губернаторъ на Тракия е истрито.

*

4.

Друга забѣлѣжителна мѣстность, важна за опрѣдѣление на римскиятъ пѫть, е Мустафа Паша, околийски пограниченъ градецъ въ Турция. На сѣверната страна край града издига се единъ немного високъ брѣгъ до малка рѣка, която дохожда отъ с. Аладагъ и се втича въ Марица. На този брѣгъ отгорѣ простира се мѣстность наречена *Хассаръ* съ остатъци отъ стари зидове; въ нивитѣ около Хассара се ископаватъ тухли, керамиди и се намиратъ антически монети гръцки и римски. — Освѣнъ други видѣхъ монети на островъ Тазосъ, на градъ Абдера, на римски императори Антонинусъ Пиусъ, Теодозий и Юстиниянъ. Освѣнъ това, ископахѫ тамъ главица отъ единъ стълпъ съ букви ΖΕΩΕ . . . ΒΗΤ. Народътъ вѣрва, че въ избитѣ на Хассара е закопано голѣмо имание; приказватъ, че ужъ единъ человѣкъ нѣкога си е отишълъ да дири имание въ Хассара, нъ щомъ влѣзълъ въ изби пълни съ злато, вратитѣ сѫ се затворили задъ него за всѣкога.

На сѣверъ отъ Хассара къмъ с. Аладагъ се простиратъ голѣми юртлѫци или запустѣли дворища, вѣроятно остатъци на едно старо заселище. Всичкитѣ стари сгради приписва народътъ на Нѣмска кѫзѫса (нѣмска дѣвица). Отъ южна страна подъ Хассара минувалъ споредъ мѣстни прѣдания староврѣмски друмъ. Нѣма съмнѣние, че Хассарътъ прѣдставлява остатъци на една римска крѣпость. Споредъ Пеутингеровата карта тукъ трѣбва да се търси станция Burdipta или Burdenis, която е била отдалечена отъ Adrianopolis (Одринъ) 20 римски мили (около 30 километра).[1] Отъ Мустафа Паша е вървѣлъ старият пѫтъ вѣроятно по сѫщитѣ мѣста както и новото шоссе, нъ неможахъ подробно да распитвамъ за него, защото въ Турция подобни расходки сѫ свързани съ извѣстни неприятности. Тукъ му е мѣстото да споменѫ още за една колона, която се търкаля отъ дѣсна страна на шоссето отъ Мустафа Паша за Одринъ. Колоната е 1.4 с. м. вис. съ дияметръ 0.50 с. м. и съдържа 16 реда гръцки надписъ който обаче много е поврѣденъ.

---

[1]) Jireček Heerstrasse стр. 163—164 и Период. Списание кн. II. стр. 42.

ΑΓΑΘΗΙ ΤΥΧΗΙ
ΗΣΚΑΙΘΑΛΑΣΣΗΣ
ΝΤΟΣΑΝΘΡΩΠΩΝΕ
ΔΕΣΠΟΤΗΝΤ Ω
ΚΡΑΤΟΡΙΚΑΙΣΑΡΙ
ΕΟΥ
ΕΙΕΥΣΕΒΕΙΣΕ
ΗΜΗΤΡΙΤΟΥ
ΡΙΚΑΣΤΡΩΝΙΟΥΛΙΑ
ΜΡΟΤΑΤΗ
ΠΟΛΕΙΤΩΝΠΟΛΙΣ
ΙΛΙΟΝ

ΤΥΧΩΣ
ΛΙΟΥΚΡΙ ΠΕΙΝΟΥ
ΗΓΟΥ
ΡΑΚ Ε

Отъ надписа могжтъ да се прочетатъ само нѣкои отдѣлни думи: Ἀγαθῇ τύχῃ γ(ῆς καὶ θαλάσσης . . . (πα)ντὸς ἀνθρώπων . . . δεσπότην . . . . Αὐτοκράτορι καίσαρι . . . . εὐσεβεῖ εὐτυχεῖ . . . μητρί κάστρων Ἰουλίᾳ (?) . . . (ἤλα)μπροτάτῃ (Ἀδριανο)πολειτῶν πόλις (τὸ με)ίλιον (ἀνέστησεν) εὐτυχῶς Ἰουλίου Κρι . . πείνου ἡγου(μένου) τῆς (Θρᾳκῶν ἐπαρχείας).

Камъкътъ вѣроятно е lapis milliarius (τὸ μειλίον columna miliaria), на който е било означено разстояние между нѣкои станции или градове на римския пжть и е билъ поставенъ отъ града Адриянополь. (Слѣдва).